

A mese, a vers szerepe a tanítási óráimon

Az anyanyelvi nevelés alapvető feladata a gyermek beszédfejlődése, beszélő magatartásának kialakítása, kommunikatív képességeinek megszilárdítása.

Az alapfokú nevelési-oktatási intézményekben nem valósul meg megfelelően a komplex beszéd és kifejezőkészség képességének fejlesztése.

Ennek okai között gyakran említik az iskolai osztályok magas létszámát, ami kevés lehetőséget biztosít az egyéni, differenciált beszédfejlesztésre, az önálló beszédnevelésre.

Gyakran olvashatjuk, hogy a család – mint elsődleges beszédnevelő közeg – egyre kevesebb időt fordít a gyerek anyanyelvi fejlesztésére, a gyermekkel folytatott beszélgetésekre.

Az iskolánkban tanuló bűnelkövető gyerekeknél méginkább sejthető ez.

A gyerekek hátrányát növelő tényezők lehetnek még:

- lakóhely település hátránya (vidéken, kistelepüléseken korlátozott infrastruktúra, munkanélküliség)
- szülők alacsonyszintű iskolázottsága
- beszűkült értékrend
- fogyatékoság.

A kommunikációs készség kialakítása és fejlesztése a tanórákon hagyományos, didaktikai módszerekkel valósítható meg, ilyen a bemutatás.

A bemutatás az anyanyelvi nevelésnek, a gyerekek kommunikációs képességei fejlesztésének fontos eszköze, valamint az irodalmi alkotások közvetítésének leghatásosabb módszere.

A bemutatás az irodalmi tevékenységek esetében a legfőbb szemléltetőeszköz. A mese, versmondás érzékletessége, láttató ereje, zenei megformáltsága az élmények forrása.

Azok a gyerekek, akiknek sokszor olvastak mesét, hamar megértik, hogy a nyomtatott szöveg jelentést hordoz, és viszonylag könnyen tanulnak meg olvasni.

De szabad-e mesét olvasni a gyerekeknek, hiszen a mesék brutálisak, kegyetlenek, félelmet keltenek, mint például a Hófehérke, Jancsi és Juliska történetei. A fejlődéslélektanilag foglalkozó szakemberek egyértelművé teszik, hogy a gyerek szellemi, mentális, érzelmi fejlődése szempontjából nagy jelentősége van a mese hallgatásának a képi szimbolikus világ kialakulásához és további fejlődéséhez.

Egészen kicsi korban a gyermek nem tudja még különválasztani a mesét és a valóságot, ezért jó, ha közvetlenül kérdezhet és választ kap a felnőttől. A klasszikus mesében a kó elnyeri jutalmát, a gonosz a büntetését.

Érdemes figyelemmel lenni arra, hogy milyen fajta mese kívánatos és nem kívánatos a gyerek fejlődése szempontjából. Fontos, hogy a mesét be tudja építeni a fantáziavilágába, ez hozzájárul érzelemgazdagsága fejlődéséhez, növeléséhez. A jó és a rossz harcának elhatárolódása szintén jelentős mértékben hat a személyiségfejlődésre.

A látszólag horrorisztikusnak tűnő hétfejú sárkány válthat ki félelmet vagy szorongást, hiszen a mesék befejezése a gonosz sárkány pusztulása, míg a jó elnyeri jutalmát.

A gyerek valóságérzetének alakulása folyamatos, idővel el tudják különíteni a mesét a valóságtól.

A gyerek személyiségének alakításában nemcsak a szülő, az iskolai környezet, hanem a média is részt vesz. Ez utóbbi befolyása nem mindig kedvező irányú. A felolvasott mese más hatást vált ki a gyerekből, mint képileg is illusztrált formája. A felolvasott mese esetében a saját fantáziavilágából, képi világából merít. A múltban játszódó régi mesék, amelyekben sokféle indulatot és agresszivitást tartalmazó elem is található, mégsem olyan félelmetesek, szorongást kiváltóak a gyerek számára, mint a napi valóságot tükröző erőteljes hangeffektusokkal aláfestett történetek. Ezek aligha mozgatják meg a gyerek fantáziáját, hiszen készen kapja az élményeket.

A nálunk tanuló fiúk igencsak fel vannak vértézve a média által nyújtott képi mese-világ ismeretével. Azt tapasztalom, hogy átugrottak egy korszakot, a fent említett klasszikus mesehallgatás időszakát.

Még mindig meglepődöm, amikor látom a 14-19 éves fiúk érdeklődő, beleélő arcát mesehallgatás közben. Sok esetben előfordul a bekiabálás, közbeszólás. Szurkol a főhősnek, „beszól” a gonosznak.

Meggyőződésem nem szabad, nem lehet üresen hagyni ezt a „téglasort a házban”.

Bármennyire is mosolyog a kezdeti időszakban a meseolvasásnál, kibújik belőle a kisgyermek, boldoggá, elégedetté válik, s egy idő után ő, ők kérik a következő alkalmat az olvasásra.

A tanári bemutatás a biztosítéka annak, hogy a gyerekek, fiúk megtanulják a mese, a vers kifejezőeszközeit. A mondókákat, verseket a hangsúlyos, magyaros verselés ritmusát követve mondom, mondjuk.

Hogy a vers, mondóka a fülükbe „másszon” a zenét hívtam segítségül, tudjuk a zene igazán közel áll hozzájuk.

Halász Judit lemezeit hallgatva ismerkednek a versekkel. A kellemes, megjegyezhető zenén és éneken túl kiemelem Weöres Sándor, József Attila, Kányádi Sándor, Szabó Lőrinc, La Fontaine.. gyermekverseit.

Játékosan, mozogva, dobolva, észrevétlen megtanulják a verseket. Mivel nem kötelezővé tettem a memorizálást (nem feladtam a következő órára), sokszor, naponta hallgatjuk, több érzékszervet is „bevetünk”, így szívesen dúdolják, mondogatják a szöveget, megtanulják a verseket, bővül a szókincsük, nőtt az intelligenciájuk.

Fejlesztés az iskolában

Az iskolában a tanulás az a kulcsfontosságú tevékenység, mely alakítója és forrása az interperszonális kapcsolatok szerveződésének, realizálási területe a pedagógus és a gyermek együttműködésének.

A tanulás eredményessége szemléletes mutatója az iskola munkájának. A tanulás sikere közös érdeke és célja a pedagógusnak és a gyermeknek egyaránt. A pedagógus legfőbb célja, hogy megteremtse a gyermekek számára az értelmes tanulás feltételeit, ezáltal biztosítva a fejlődésük optimális ütemét. Sikert akkor érhetünk el, ha a gyermek érett, tanulásra alkalmas. A beiskolázástól kezdve sokáig illetve leszámolásáig a tanulás lesz a legfontosabb tevékenységi forma, melynek minősége befolyásolja iskolai karrierjét, személyiségét, életét.

Az iskolába lépéskor sok pozitív és negatív érzelem kering a gyermekekben. Bizonytalan várakozás, szorongás az újtól. Talán ott lapulnak még a régen elfelejtett érzések, amelyek egy hat éves gyermekben élnek, a megfelelni-vágyás a szülőknek, a szűkebb környezetnek. Ha a 14-18 éves fiúk leküzdik a kezdeti szegényérzetet és az ellenállást a tanulással szemben, akkor fel tudják idézni ezeket a régi emlékeket.

A kisgyermek elsősorban azért teljesítenek, hogy örömet szerezzenek a szülőknek, a tanítónak. Cserébe szeretetet, elismerést várnak. Itt sincs ez másként. Ha tanulás értékére rávilágítunk, megértjük velük, hogy számukra ez kiút lehetne, akkor ez most is így működne. A gyerek-tanár viszony meghatározza a fiúk tanuláshoz való viszonyát. Azok a gyerekek, akiknek nem nehéz betartani az iskolai követelményeket, a család és az iskola elvárásai összhangban vannak, több elismerést, pozitív visszajelzést kapnak. Ez növeli a tanulási kedvét, önbizalmát. A pedagógus elismerése lesz az értékmérő, ehhez mérik önmagukat és egymást.

Az a gyerek akit a pedagógus sokat dicsér, a figyelem középpontjába kerül, keresik a gyerekek a társaságát, elfogadják véleményét. Későbbiekben pozitívan fog alakulni tanulási karrierje, személyiségfejlődése, a tanulás belső motivációjává válik.

A teljesítményzavarokkal küzdő gyermek hamar rájön, hogy nem tud annyi feladatot, annyi idő alatt elvégezni, mint társai, lemaradt. Ez a gyermek nem kap dicsőretet. Kezdetben még megvan a bizakodása, aztán az is alábbhagy.

Mivel nem tudnak vagy csak részben tudnak eleget tenni az iskolai követelményeknek, a teljesítményproblémához, általában viselkedési probléma is kapcsolódik. Eljuthatnak ezek a gyermekek az alacsony önértékeléshez, önbizalomvesztéshez. A teljesítményük rontja a szociális pozíciójukat, hiszen a társaik értékelése a pedagógiai értékelés függvényében alakul ebben az életkorban. Ezeket a gyermekeket a szociális kapcsolatok megromlása érinti a legérzékenyebben, s a legkülönbözőbb módon próbálják a pedagógus és a társak figyelmét maguk felé irányítani. Ez a torz viselkedés megnehezíti a beilleszkedést, elindíthat egy antiszociális személyiségfejlődés irányába is. Ami az itt tanuló fiúknál be is következett.

Minden gyermeknek alapvető joga van tanulni és tudni. Biztosítanunk kell számukra a képességeik kibontakoztatását, olyan körülményeket kell teremtenünk, melyek lehetővé teszik a társadalomba való beilleszkedést, illetve a normákhoz való alkalmazkodást.

Számos kutatás alátámasztja, hogy a társas és családi beilleszkedési, illetve viselkedés- és tanulási zavarok a kisiskolások és a serdülők körében viszonylag gyakori jelenség.

A kognitív fejlesztés mellett a gyermekeknek szükségük van az egyéni működésüket kibontakoztató támogatásra is.

A cél a gyerekek mentális, motorikus, szociális, érzelmi képességeinek a maximális fejlesztése, ami előrevetíti a gyermekeknek a társadalomba való beilleszkedését.

Minden gyerek tanulási nehézsége egyedi, és egyedi fejlődési folyamatban alakul ki.

Az iskolában szorgalmi időben biztosítunk tanulóink számára egyéni fejlesztést, heti 1-2 alkalommal. A fejlesztés nem rátanítás, korrepetálás. A foglalkozásokon tesztek segítségével tárjuk fel a hiányosságokat, melyek a képességek egyenlőtlen fejlődését támaszthatja alá és megmutatja az elakadás fázisát. És onnan, az elakadástól kell kezdeni a foglalkozást, azokat a hibákat kell kiigazítani.

Tanulási zavar, nehézség:

Voltaképp alig magyarázható állapot olyan gyerekeknél, akik átlagos vagy magasabb intelligencia- övezetbe tartoznak, de mégis jelentősen elmaradnak az értelmi tanulásban. A tanuló ép értelem és ép érzékszervek mellett a képességeinél gyengébb teljesítményt produkál.

A tanulási zavarok a központi idegrendszer diszfunkciójának (MCD), illetve annak következményének tekinthető.

Egyes területeken mutatkozó nehézségekben jelennek meg: a figyelem, az emlékezet, gondolkodás, koordináltság, beszéd, olvasás, írás, betűfelismerés, számolás, szociális kompetencia, emocionális érettség.

Megnyilvánulásai lehetnek:

- a figyelmét csak rövid ideig tudja az adott feladatra összpontosítani
- nem észleli megfelelően a látott, hallott információkat, nem veszi észre az azonosságot, különbözőségeket
- emlékezete pontatlan, rövid távú
- bizonytalan a téri tájékozódásban, a téri irányok ismeretében
- mozgáskoordinációja sokszor határozatlan
- írásbeli munkái csúnyák, kuszák, rendezetlenek
- nyelvi kifejezése szegényes
- viselkedésére általában jellemző a határozatlanság, szétszórtság, alacsony tűrőképesség
- teljesítménye ingadozó
- gyenge ritmusérzék, sorbarendezési problémák

Neuropszichológiai elméletek:

Abból a feltételből indul ki, hogy a tanulási nehézségeket olyan minimális cerebrális agykárosodás idézi elő, amely szelektív hatásából fakadóan igen változatos deficiteket okozhat, eltérő tünetek kiváltója lehet.

Clements:

- hiperaktivitás
- perceptuomotoros zavarok
- emocionális labilitás
- általános koordinációs deficitek
- figyelemzavarok
- impulzivitás
- gondolkodás- és memóriazavar
- olvasás, számolás, írás, helyesírás
- beszéd- és hallászavarok
- EEG rendellenesség

Okai Rutter szerint:

- fertőző betegségekből visszamaradó agyi sérülések enyhébb változata
- a terhesség szülés körül fellépő sérülések következménye
- biokémiai faktorok hatására kialakuló diszfunkció
- örökletes anyagcserezavarok

Perceptuo-motoros elméletek:

Frostig szerint a zavarokat a perceptuo-motoros rendszer elégtelen koordinációja és integrációja okozza.

A motoros fejlődés elégtelenségei nem csak a szenzomotoros, hanem a kognitív funkciók területén is lemaradást okozhat. Ezzel párhuzamosan a gyermek pszichés-emocionális fejlődése is sérülhet. A gyerek úgy kompenzál, hogy a magatartási problémára tereli a figyelmet.

Frostig szerint a zavar a kora-gyermekkori tanulási tapasztalatok elégtelenségére vezethető vissza. Hiányos testséma, tájékozódási bizonytalanság jellemzi ezeket a gyerekeket. Wedell szerint a hibás vizuális észlelés nem ad elegendő és pontos információt a gyermeknek, így be kell vonnia egy másik észlelési forrást. Ez legtöbbször a tapintásos tájékozódás, ami sok mozgással jár, így alkalmat teremt a rendbontásra. Ezek a mozgások igen ügyetlenek, koordinálatlanok.

Viselkedéslélektani megközelítés:

A tanulási zavart viselkedéses problémának tekinti. Viselkedésterápiával lehet korrigálni.

Pszicholingvisztikai elméletek:

A gyerek a nyelv segítségével tájékozódik a világban. A megjelenő artikulációs problémák, a szegényes szókinccs és ha a gyerek nem szimbolikus folyamatként használja a nyelvet, jelzője lehet a tanulási zavaroknak.

Nagyon fontos, hogy az auditív percepció, az auditív diszkrimináció és az auditív memória megfelelően fejlett legyen, hiszen ezek együtt adják az olvasástanulás alapját.

A tanulási nehézség diagnosztizálása rendkívüli körülményt igényel.

Az elhamarkodottan túl korán kimondott diagnózis néha majdnem halálos ítéletként hangzik. „Leírhatjuk” a gyermeket, s ha „rossz” jövőt jósolunk neki, az többnyire valóra is válik, különböző lelki mechanizmusok okán. A túl korai diagnózis kimondása (óvodáskorban, első osztályban) képes a diszlexia felé sodorni a gyermeket, míg a meggyőződés, hogy képes megtanulni olvasni, megnyugtatja a gyermeket, önbizalmat ad neki, javítja énképét, s – hacsak nem valódi diszlexiás – elindítja őt az olvasni tudás felé. (Pygmalion – effektus)

Az alulszocializáltság is egy ilyen lehetőség.

Természetesen vannak olyan körképek, amelyek nagy biztonsággal felismerhetők és korai diagnosztizálásuk fontos is, mert így kap esélyt a gyermek a sajátos fejlődés időben történő korrigálására vagy megelőzésére.

Valószínűsíthető, hogy egyes ráutaló jelek korán megmutatkoznak, de ezeket egyértelműen, kizárólagosan a tanulási zavarra / nehézségre utaló jelekként értelmezni nem tanácsos. A személyiség egyéni sajátosságát, jellemzőt hordoz, hogy óvodás korban még nem különíthető el a normálison belüli sajátos szerveződéstől, ami „mássá” teszi a gyermeket.

A tanulási nehézség/zavar 8-9 éves korban állapítható meg biztonsággal.

A tanulási nehézségek hátterében mindig az egyenlőtlenül fejlődő képességeket lehet felfedezni. Az alapkészségek megfelelő szintű elsajátítása az óvoda és az alsó tagozat feladata, amelyekhez az intézményeknek kötelessége minden gyermeknek egyenlő esélyt biztosítani. Az alapkészségeket csak a megfelelően fejlett képességek birtokában lehet elsajátítani.

A tanulási zavar /nehézség érinthet csak egy területet is.

Diszlexia:

A diszlexia tünetei különbözőek lehetnek. Előfordul hangtévesztés a beszédben, olvasásban betűtévesztés, szócsere vagy összetett szavak elő- és utótagjainak megcserélése, a gyermek nehezen ismeri fel a leírt szavakat, nehezen olvas össze betűket, nem érti, amit olvas. Olvasás közben gyakori a szótag-szó-kihagyás, félreolvasás, más szavakkal történő helyettesítés.

Jellegzetesen lassú, akadozó az olvasás. A zavar jelentősen kihat az iskolai teljesítményre. Oka lehet környezeti károsító hatások (pl. szülési sérülés), szenzoros / perceptuális diszfunkció, alacsony színvonalú nevelés – oktatás...

Diszgráfia:

Az írásbeli kifejezés zavara. Az íráskészség lényegesen alatta marad a gyermek biológiai kora, mért intelligenciája vagy életkora szerinti képzettsége szintjének.

Tünetei: a gyermek írása helyesírási hibákkal telített, a szóhatárokat nem érzékeli, szótagokat kihagy, ezért egybeírások észlelhetőek, az írás külalakja kusza, rendezetlen, maszatos, betű- szótagkihagyások jellemzik.

Oka lehet genetikai hiba, szülési sérülés, tartós hypoxiás állapot, mérgezések, szenzoros / perceptuális diszfunkció, rossz családi háttér ...

Diszkalkúlia:

Számolási zavar. A gyermek nehezen vagy nem alakít ki számfogalmat, nehezen ismeri fel a számképeket, nehezebbre esik a számlálás, számolás. Az alapvető matematikai műveletek megtanulása nála éveket vehet igénybe.

Tünetei: számjegy agrófia, a maradék továbbvitelének hiánya, szabály felismerési gyengeség. A diszkalkúlia okai ugyanazon forrásokban keresendők, amiben a többi tanulási zavar/nehézségé.

A diszkalkúlia, diszlexia, diszgráfia gyakran járnak együtt, gyakori halmozott tüneti megjelenés.

A tanulási rendellenességgel legtöbbször részképesség kiesések, egyes területeken történt fejlődésbeli elmaradások okozzák.

A fejlesztés szempontjai és módszerei

Pszichológiai fejlesztésen nem a fejlődési ütem mechanikus felgyorsítását, vagy rátanítást értünk, hanem a fejlesztendő korosztály érési folyamatához igazított támasznyújtást, amely az éppen fejlődő pszichikus funkciók kibontakozásához és begyakorlásához biztosít megfelelő tárgyi- és szociális környezetet.

Szempontjai:

- a fejlesztés időben elhúzódó, folyamatos befolyásolást jelent
- tudatos vezérlésre szükség van, hiszen pedagógiai helyzetteremtéssel, megfelelő tárgyi feltételekkel érhetjük el a pszichés funkciók beindulását.

A korai fejlesztés eredményes a tanulási zavarok kialakulásának megelőzésében. Mind a prevenció, mind a korrekció fejlesztésben a mozgásra építünk.

Prevenció:

Megelőző fejlesztés, támasznyújtás.

Korrekció:

A fejlődési ívben bekövetkezett megakadás, lemaradás rendezésére irányuló beavatkozás.

A fejlesztés során szem előtt kell tartani a komplexitás elvét. Fontos az elfogadó, megerősítő jelenlét, biztatni kell őket arra, hogy önmagukban bízzanak, ezáltal gyorsabban kibontakozzanak.

Be kell tartani a lépcsőfokokat:

- mozgásfejlesztés: nagymozgás, egyensúly gyakorlatok, szem- kéz, szem – láb koordináció, finommozgás
- testsémafejlesztés: a testrészek ismerete, a test alapkoordinátáinak kialakítása, testfogalom alakítása
- percepciófejlesztés: vizuális figyelem, auditív figyelem, vizuális percepció, auditív percepció, Gestalt-látás, tapintásos észlelés, mozgásos észlelés, térpercepció- téri viszonyok, keresztcsatorna
- verbális fejlesztés: tárgyak neve, cselekvések neve, testrészek neve, irányok, helyzetek idő, alapformák, színek, méret, hasonlóság, különbözőség és ellentétesség.

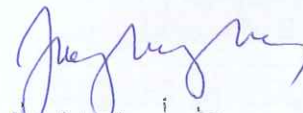
A direkt megközelítés helyett az indirekt megközelítési módot helyezzük előtérbe. Az egyedfejlődési fázisokon végigmenve keressük azokat a szinteket az egyes képességek fejlődésében, ahol biztosan mozog a gyerek, hiszen a fejlesztés a teljesítményt létrehozó funkció kialakítására irányul.

Lassan és türelmesen kell gyakorolni, játékos formában. Minden játéknak minősül, amit a gyermek újra, és újra szívesen játszik, emlékezik rá. Hinni kell a tevékenység transzferhatásában!

A fejlesztés körülményei:

- nyugodt, strukturált játékhelyzetet teremtsünk
- fel kell kelteni az érdeklődést
- figyelembe kell venni a gyermek teherbíró képességét, fáradékonyságát
- személyes kapcsolatot kell kialakítani
- kis csoportlétszámot kell kialakítani
- meg kell engedni a pihenést fáradtság esetén
- a foglalkozások időtartamát fokozatosan kell növelni.

Fontos az állandó kontaktus fenntartása. Nem kell versenyhelyzetet felállítani. A fejlesztő pedagógusnak nem szabad büntetni, de a túlzott dicséret hatástalanná válhat. Jó érzéssel meg kell találni az arany középutat.

Eszter Nagy Móna